
**FARKLI BRANŞLARDAKİ ÖĞRETMEN ADAYLARININ “ÖĞRETMEN”
KAVRAMI İLE İLGİLİ GELİŞTİRDİKLERİ METAFORLARIN
KARŞILAŞTIRILMASI**

**A COMPARISON OF “TEACHER” METAPHORES GENERATED BY
PRESERVICE TEACHERS FROM DIFFERENT MAJORS**

Murat PEKTAŞ*
A.Oğuzhan KILDAN*

ÖZET

Bu araştırmanın temel amacı, farklı branşlardan mezun olabilecek durumda olan eğitim fakültesi öğrencilerinin “öğretmen” kavramına ilişkin geliştirdikleri metaforları ortaya çıkarmaktır. Araştırmanın çalışma grubunu Kastamonu Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okulöncesi Eğitimi Anabilim Dalı, Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı, Matematik Öğretmenliği Anabilim Dalında 2007-2008 öğretim yılında “Rehberlik” dersini alan 105 son sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden “içerik analizi” kullanılmıştır. Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının geliştirdikleri öğretmen metaforunun diğer araştırmalarla benzerlik gösterdiği görülürken, branşlara ve cinsiyete göre sistematik bir farklılık gözlenmemiştir.

Anahtar kelimeler: Öğretmen adayları, Öğretmen Kavramına İlişkin Metaforlar

ABSTRACT

The basic aim of this study is to explore the metaphors developed for the “teacher” concept by the students of Education Faculties from different branches who are able to graduate. The experimental group consists of 105 last grade students who take the “Guidance” course in the section of Pre-school Education, primary Teacher Education and Mathematics Education in the department of Primary Education, Faculty of Education, Kastamonu University in the 2007-2008 academic year. In the study content analysis which is one of the qualitative methods was used. The result of the study is consistent with the other studies done on the teacher metaphor developed by the student trainees, a systematic difference has not seen in the teacher metaphor according to the branches and gender.

Key words: Student trainees, Metaphors related to teacher concept.

* Öğr. Gör. Dr., Kastamonu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, e-posta: mpektas@gazi.edu.tr

* Öğr. Gör. Dr., Kastamonu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, e-posta: akildan@gazi.edu.tr

1. GİRİŞ

Metafor bir şeyi benzerleri ile kıyaslayarak anlamak ve tecrübe etmektir. Geçmişte metaforlar Filozoflar tarafından gerçekçi olmayan ve önemsenmeyen olgular olarak görülmüştür (Lakoff ve Johnson 1980;455). Aristo'dan beri kullanılan metaforlar, geçmişte daha çok günlük hayat cümleleri yerine şiirler ve romanlarda göze çarpmaktadır. Metafor, bir roman veya şiir dilinde, bir veya daha fazla kelimenin tanımlanmasında geleneksel anlamının dışında kullanılan bir kelime olarak görülmüştür (Lakoff, 1992).

Metaforlar ilk kez 1980 yılında Lakoff ve Johnson'ın 'Metafors We Live By' isimli çalışmalarında geliştirilmiştir. Onların bu düşüncesi 'Metafora bilişsel dilsel bakış' olarak bilinmektedir. Lakoff ve Johnson yerleşmiş, köklü metafora bakış açısına karşı çıkmıştır. Buna göre; (1) metafor kelimelerin değil, kavramların özelliğidir; (2) metaforun işlevi sadece sanatsal veya estetik amaçlar değil, belli kavramları daha iyi anlamadır; (3) metaforlar bazen benzerlikler üzerine kurulmayabilir; (4) metafor sadece özel yeteneği olan insanlar tarafından değil, günlük hayatta sıradan insanlar tarafından da rahatlıkla kullanılabilir; (5) memnun edici dilsel süslemeler çok fazla olmasa da metafor, insanların düşünme ve muhakeme etme oluşumudur (Günay Beşkardeş, 2007;39).

Shuell (1990), "Eğer bir resim 1000 kelimeye bedelse, bir metafor da 1000 resme bedeldir; çünkü, bir resim sadece statik bir imge sunarken, bir metafor bir olgu hakkında düşünmek için zihinsel bir çerçeve sunmaktadır" ifadesinde, metaforların genel olarak insan hayatındaki önemini ve özellikle de eğitimcilerin kendi uygulamalarını anlama ve açıklamadaki gücünü etkili bir şekilde ortaya koymaktadır (Saban, 2004).

De Guerrero ve Villamil (2001)'e göre metaforla ilgili yapılan araştırmalarda metaforlar üç önemli alanda; (1) Dil öğretimi alanında, (2) çalışılan karmaşık alanlardaki yeteneklerin ortaya çıkarılmasında ve (3) eğitimciler arasında bilincin artmasında ve yansımada bir araç olarak kullanılmaktadır.

Johnson (1987)'a göre eğitimin iki temel ilkesi, bilinenden bilinmeyene ve somuttan soyuta gitmektir. Metaforlar soyut ilkeleri açıklarken somut örnekler kullanmaktadırlar. Bilinen, görülen ve fiziksel gerçeklik, bilinmeyen, görülmeyen ve ruhsal gerçekliğin tanımlanmasında kullanılacaktır. Sınırlı kelime hazinesi, bir insanın bir düşünceyi anlamasından, diğer bir düşünceyi anlamasına geçişinde karşılaştırmaların kullanılmasını gerektirmektedir. Metaforlar, bu kategorilerdeki imajların meydana getirilmesinde ve yeniden yapılandırılmasında, ayrıca eğitimsel uğraşlarda nelerin olduğu-

nun anlamlandırılmasında yardımcı olabilmektedir (Akt. Çelikten, 2006; 276).

Öğrencilerin yaratıcı bakış açıları onların metafor oluşturmalarında oldukça önemlidir. “sorumluluk”, “çekirdek müfredat”, “kaynaştırma” ve “mükemmellik” terimlerini içeren eğitim metaforları yaygın olarak kullanılmaktadır. Bunların hiçbirisinin eğitimde net, değişmeyen bir anlamı yoktur (Parsons et al., 2004; 51). Bu kavramlarla birlikte öğretmen ve öğretmenlik mesleği de sürekli içerik ve ifade ettiği anlam itibarıyla değişim sürecinde olan bir eğitim metaforudur.

Türk Dil Kurumunun sözlüğünde “mesleği bilgi öğretmek olan kimse, resmî ya da özel bir eğitim kurumunda çocukların, gençlerin ya da yetişkinlerin istenilen öğrenme yaşantıları kazanmalarına kılavuzluk etmek ve yön vermekle görevlendirilmiş kimse” olarak tanımlanan öğretmen kavramına çağımızda yeni bakış açıları eklenmiştir. Saban (2004) yaptığı çalışmada; öğretmen kavramını, geliştirilen metaforlar sonucunda (1) bilgi sağlayıcı olarak öğretmen, (2) şekillendirici ve biçimlendirici olarak öğretmen, (3) tedavi edici olarak öğretmen, (4) eğlendirici olarak öğretmen, (5) bireysel gelişimi destekleyici olarak öğretmen ve (6) yol gösterici ve yönlendirici olarak öğretmen, şeklinde sınıflandırmıştır. Bu çalışmadan da anlaşıldığı üzere, çağımızdaki hızlı gelişmelerin sonucunda öğretmen kavramına olan bakış açısı giderek değişmektedir. Öğretmen kavramında geçmiş dönemlerden kalan bilgi aktarıcısı rolünden ziyade çok farklı tanımlama ve algılamalar oluşmuştur.

Bu yaklaşımlar içerisinde bazen öğretmenlik mesleği beceri olarak görülmüş, öğretmen adaylarının sadece deneyimli öğretmenlerden öğrenmesi gerektiği savunulmuştur. Bazen bilim olarak görülmüş, özellikle öğrenme psikolojisinde oluşturulan kuramlar eğitim ortamlarına aktarılmaya çalışılmış ve dolayısıyla öğretmen adaylarının da bunları sırasıyla ya da adım adım takip etmeleri beklenmiştir. Bazen de öğretmenlik mesleği, bir sanat olarak görülmüş ve dolayısıyla öğretmenlerin de yaratıcı olmaları, kendi uygulamalarını sistematik olarak sorgulamaları ve incelemeleri beklenmiştir. Her bir yaklaşımı yönlendiren temel prensip, etkili bir öğretmen yetiştirmek ve dolayısıyla kendi öğrencilerinin hayatlarında kaliteyi artırmaya çalışmaktır (Ekiz, 2003).

Son yıllarda metaforlarla ilgili yapılan araştırmalar giderek artmıştır. Kişilerin herhangi bir kavrama ilişkin geliştirdikleri metaforlar araştırmacıların ilgi odağı olmuştur. Bu araştırmada da mezun durumunda bulunan öğretmen adaylarının geliştirdikleri metaforlar ortaya çıkarılırken, branşlara ve cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediği de ayrıca incelenmiştir.

2. AMAÇ

Bu araştırmanın temel amacı farklı branşlardaki mezun olabilecek durumda olan eğitim fakültesi öğrencilerinin “öğretmen” kavramına ilişkin geliştirdikleri metaforları ortaya çıkarmaktır. Bu temel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Okulöncesi öğretmeni, sınıf öğretmeni, matematik öğretmeni adayları “öğretmen” kavramına ilişkin hangi metaforları geliştirmektedirler?
2. Okulöncesi öğretmeni, sınıf öğretmeni, matematik öğretmeni adayları geliştirdikleri metaforlar açısından ne gibi farklılıklar göstermektedir?
3. Öğretmen adaylarının geliştirdikleri metaforlar, cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?

3.YÖNTEM

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Kastamonu Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okulöncesi Eğitimi Anabilim Dalı, Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı, Matematik Öğretmenliği Anabilim Dalında 2007-2008 öğretim yılında “Rehberlik” dersini alan 105 son sınıf öğrencisi oluşturmuştur.

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarına ait bilgiler tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Öğretmen Adayları

ANA BİLİM DALI	KIZ		ERKEK		TOPLAM N
	n	%	n	%	
Okulöncesi Öğretmenliği	34	97,14	1	2,86	35
Sınıf Öğretmenliği	23	65,71	12	34,28	35
Matematik Öğretmenliği	17	48,57	18	51,42	35
TOPLAM	74	70,47	31	29,52	105

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının % 70,47’si kız, % 29,52’si erkek öğretmen adayından oluşmaktadır. Örneklem belirlenirken üç farklı ana bilim dalından öğrenci seçilmiştir. Bunun nedeni, her ana bilim dalının öğretmen adaylarının mesleklerine başladıklarında karşılaşacakları öğrenci grubunun yaş ve gelişimsel olarak birbirinden farklı özelliklere sahip olmasıdır. Okulöncesi öğretmenliği mezunları 3-6 yaş, sınıf öğretmenliği mezun-

ları 6-12 yaş ve Matematik öğretmenliği mezunları da 12-18 yaş arası çocuklarla karşılaşacaklardır. Bu yaş aralığı farklılığının, adayların öğretmenlik mesleği ile ilgili metaforlarını da etkileyeceği varsayılmıştır.

Verilerin Toplanması

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden “içerik analizi” kullanılmıştır. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. Bu amaçla toplanan verilerin önce kavramsallaştırılması, daha sonra da ortaya çıkan kavramlara göre mantıklı bir biçimde organize edilmesi ve buna göre veriyi açıklayan temaların saptanması gerekmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 1999; 162).

Araştırmaya katılan tüm öğretmen adaylarının “öğretmen” kavramına ilişkin geliştirdikleri metaforlar, Saban (2004) tarafından geliştirilen “*Öğretmen gibidir; Çünkü ” veya “Öğretmen 'a benzer; Çünkü ”* cümleleri ile ortaya çıkarılmıştır. Bu araştırma 2007-2008 öğretim yılında “Rehberlik” dersini alan son sınıf öğrencilerinin “öğretmen” kavramına ilişkin geliştirdikleri metaforları ortaya çıkarmak için tasarlanmıştır. Araştırmada yer alan öğretmen adaylarına Rehberlik dersinde öğretmenlik mesleği ve metafor kavramı hakkında kısaca bilgi verilmiş ve veri toplama aracı olarak kullanılan cümle her öğrenciye birer dosyada verildikten sonra, bir sonraki derse (bir hafta sonra) geliştirdikleri metaforları ve açıklamalarını yazmaları istenmiştir. Öğretmen adaylarının hazırlamış oldukları raporlar araştırmanın temel veri kaynağını oluşturmuştur.

Araştırmadan elde edilen metaforların listesi yapılmış ve bütün programlarda yer alan öğretmen adaylarının bu metaforlara ilişkin geliştirdikleri kavramların listelenmesinden sonra anabilim dallarına göre bu listeler tekrar gruplandırılmıştır. Son olarak öğretmen adaylarının geliştirdikleri metaforlar değişkenlere (ana bilim dalı, cinsiyet) göre karşılaştırıldıktan sonra, yorumlanmıştır. Araştırma sonuçlarının farklı anabilim dalındaki öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine bakış açılarının belirlenmesi açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

4. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde mezun durumunda olan öğretmen adaylarının “öğretmen” kavramına ilişkin geliştirdikleri metaforlara ait bulguların tabloları, araştırma sorularına göre alt başlıklar halinde analiz edilip yorumlanacaktır.

Okulöncesi Öğretmeni, Sınıf Öğretmeni, Matematik Öğretmeni Adaylarının “Öğretmen” Kavramına İlişkin Geliştirdikleri Metaforlar

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının “öğretmen” kavramına ilişkin geliştirdikleri metaforların sayısı ve yüzdesi ana bilim dallarına göre Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Öğretmen Adaylarının Öğretmen Kavramına İlişkin Geliştirdikleri Metaforların Anabilim Dallarına Göre, Öğrenci Sayıları ve Yüzdesi (Alfabetik Sıraya Göre)

Metafor Kodu	Metafor Adı	Okulöncesi Eğitimi ABD		Sınıf Öğretmenliği ABD		İlköğretim Matematik Öğretmenliği ABD		Toplam N	Toplam %
		f	%	f	%	f	%		
1	Ağaç	3	8,57	1	2,85	1	2,85	5	4,76
2	Akarsu	-		1	2,85	-		1	0,95
3	Aşçı	-		1	2,85	3	8,57	4	3,81
4	Aşık	-		1	2,85	-		1	0,95
5	Ateş böceği	1	2,85	-		-		1	0,95
6	Bahçıvan	2	5,71	5	14,28	1	2,85	8	7,62
7	Bulut	-		-		1	2,85	1	0,95
8	Cam ustası	-		1	2,85	-		1	0,95
9	Çiftçi	1	2,85	1	2,85	1	2,85	3	2,86
10	Demirci	-		-		1	2,85	1	0,95
11	Deniz feneri	1	2,85	-		-		1	0,95
12	Doktor	-		1	2,85	-		1	0,95
13	Ebeveyn	1	2,85	-		1	2,85	2	1,90
14	Fabrika	-		-		2	5,71	2	1,90
15	Frekans vericisi	1	2,85	-		-		1	0,95
16	Fırıncı	-		1	2,85	-		1	0,95
17	Garson	-		-		1	2,85	1	0,95
18	Gemi	1	2,85	-		-		1	0,95
19	Gemi kaptanı	-		-		1	2,85	1	0,95
20	Gökyüzü	1	2,85	-		-		1	0,95
21	Güneş	3	8,57	3	8,57	5	14,28	11	10,48
22	Hakem	-		-		1	2,85	1	0,95
23	Hayat	-		-		1	2,85	1	0,95
24	Işık kaynağı	1	2,85	-		-		1	0,95

25	İnci tanesi	-	1	2,85	-	1	0,95
26	İnek	-	-	-	1	2,85	0,95
27	Kalem	-	-	-	1	2,85	0,95
28	Kalp	-	-	-	1	2,85	0,95
29	Kar tanesi	1	2,85	-	-	1	0,95
30	Kitap	2	5,71	2	5,71	4	3,81
31	Kutup yıldızı	-	-	1	2,85	1	0,95
32	Maden işçisi	-	-	1	2,85	1	0,95
33	Marangoz	2	5,71	-	-	1	2,85
34	Mimar	-	-	1	2,85	1	0,95
35	Mum	2	5,71	-	-	1	2,85
36	Mühendis	2	5,71	1	2,85	1	2,85
37	Müzişyen	1	2,85	-	-	1	0,95
38	Okyanus	-	-	1	2,85	1	0,95
39	Otobüs	-	-	-	-	2	5,71
40	Prizma	-	-	1	2,85	1	0,95
41	Pusula	-	-	-	-	1	2,85
42	Ressam	1	2,85	1	2,85	3	8,57
43	Sanatçı	1	2,85	1	2,85	-	-
44	Sarraf	-	-	1	2,85	1	0,95
45	Su	-	-	1	2,85	1	0,95
46	Sihirli değnek	1	2,85	-	-	1	0,95
47	Taflan ağacı	1	2,85	-	-	1	0,95
48	Terzi	1	2,85	-	-	1	2,85
49	Toprak	-	-	1	2,85	1	2,85
50	Trafik işareti	1	2,85	2	5,71	-	-
51	Yağmur	1	2,85	2	5,71	1	2,85
52	Yönetmen	1	2,85	1	2,85	-	-
53	Zaman	1	2,85	-	-	1	0,95
Toplam		35	100	35	100	35	100
						105	100

Tablo 2 incelendiğinde araştırmaya katılan 105 öğretmen adayının “öğretmen” kavramına ilişkin 53 çeşit metafor geliştirdikleri görülmektedir. Bu metaforlardan 34 tanesi sadece bir öğretmen adayı tarafından geliştirilirken, 7 tanesi iki öğretmen adayı, 4 tanesi üç öğretmen adayı, 4 tanesi dört öğretmen adayı, 2 tanesi beş öğretmen adayı, bir tanesi sekiz öğretmen adayı ve bir tanesi de 11 öğretmen adayı tarafından geliştirilmiştir.

Bütün ana bilim dallarında yer alan öğretmen adaylarının “öğretmen” kavramına ilişkin ortak oluşturdukları metaforlar; “Ağaç, Bahçıvan, Çiftçi, Güneş, Mühendis, Ressam ve Yağmur”dur.

Aşağıda öğretmen adaylarının “öğretmen” kavramına ilişkin geliştirdikleri metaforlardan her anabilim dalında ortaya çıkmış olanlarının örnekleri yer almaktadır.

Okulöncesi öğretmenliği ana bilim dalındaki bir öğretmen adayı ağaç metaforunu şu şekilde açıklamıştır: “Öğretmen ağaca benzer. Önce birileri tarafından fidan olarak toprağa ekilir ve yıllarca bakılıp, sulanır. Gün gelir o küçücük fidan kocaman bir ağaç olur ve kendisine verilen emekleri karşılıksız bırakmaz. Çevresine bir oksijen kaynağı, güzel bir yeşillik, gölge-lik olur. En önemlisi meyve verir. Bir tek kendisi için değil başkaları için de hayat kaynağı olur.”

Sınıf öğretmenliği ana bilim dalındaki bir öğretmen adayı ise; “öğretmen bir ağaca benzer. Çünkü dünyanın her yerinde bir ağaç ve ağaç topluluğu vardır. Ağaç çoğu şeyin ana maddesidir. İçinde birçok canlıya hayat sağlayacak bir yapı barındırır. Ağaç eğer toprağı ile birlikte sağlam ise yıllar boyu dimdik ayakta kalır. Öğretmenler de güçlü bir yapıya sahip iseler öğrencilerine aktaracakları birçok şeyleri vardır. Ormanların sağlamış oldukları oksijen diğer canlılara hayat veriyorsa, öğretmenlerin yetiştirdikleri öğrenciler de topluma faydalı birer birey olacaktır.”

Matematik öğretmenliği ana bilim dalındaki bir öğretmen adayı ise; “Öğretmen yüksek bir tepenin zirvesinde ayakta kalmaya çalışan bir ağaçtır. Hayat şartları zordur. Karşısına bin bir türlü zorluk çıkar. Onu kökünden sarsmaya çalışır. Ama o bilir ki bu doğanın ona ihtiyacı vardır ve temizlenecek daha çok hava vardır. Bu yüzden hayata daha çok direnir ve ona daha sıkı sarılır. Gün gelir havadan bir yağmur damlası bile düşmez, gün gelir öyle rüzgârlar eser ki bir kaç dalı kırılır. Her şeye rağmen yine de pes etmez”.

Bahçıvan Okulöncesi öğretmenliği anabilim dalındaki bir öğretmen adayı tarafından “öğretmen bir bahçıvan gibidir... Çünkü bir bahçıvan bir fidanı alır, bütün sevgisiyle köklerini özgürce salabileceği bir yere diker. Onun yeşermesi için de elinden geleni yapar. Onu sular, gübreler, toprağını havalandırır, ona zarar verecek tüm unsurlardan onu arındırır” şeklinde ifade edilirken, sınıf öğretmenliği anabilim dalındaki öğretmen adayı tarafından “bahçıvan yetiştireceği çiçeğin tohumunun toprağa nasıl ekilmesi gerektiğini bilir. Tohumu toprağa ekerken ona gereken hassasiyeti gösterir ve onun için elinden gelen her şeyi zamanında yapar. Tabi ki şu noktayı da atlamamalıyız: bahçede farklı farklı çiçekler vardır. Sınıfta da farklı farklı çocuklar olacaktır. Bunların gelişimi, algılayışları, yaşam şekilleri ve çevreleri farklı olacaktır” demiştir.

Matematik öğretmenliği ana bilim dalındaki öğretmen adayı, “öğretmen bir bahçıvana benzer. Çünkü bahçıvan bahçedeki her türlü ağaçla ve güllerle ilgilenir. Aynen öğretmen de sınıftaki her öğrenciyle ayrı ayrı ilgilenir. Bahçıvan o ağaçları, gülleri yeri gelince sular, bakımını yapar. Öğ-

retmen de öğrencilerini her yönden bilgilendirir, onların gelişmelerini sağlar. Nasıl ki bahçıvan, o ağaçları, gülleri zararlı otlardan, hastalıklardan korursa, öğretmen de öğrencileri, kötü düşünce ve davranışlardan ve toplumsal yanlışlardan korur ve düzeltir” şeklinde ifade etmiştir.

Çiftçi metaforu okulöncesi öğretmenliğinde, “öğretmen çiftçiye benzer. Çünkü çiftçi, toprağını en verimli şekilde kullanmak için yetiştirmekte olduğu ürününe emek verir. Onu zamanın gerektirdiği şartlar çerçevesinde yetiştirir. Kimi zaman gecesini gündüzüne katar. Çalışır durur. İşte öğretmen de çiftçi misali bir emeğin ürününe oluşturan kişidir. Kendisini sürekli yeniler. Her yıl farklı durumlar karşısında başa çıkmayı öğrenir. Çiftçinin ürün kalitesi nasıl ki ülke ekonomisine katkı sağlıyorsa, öğretmenin yetiştirmekte olduğu nesil de ülkenin geleceğini etkileyecektir” şeklinde ifade edilirken, Çiftçi metaforu sınıf öğretmenliğinde; “öğretmen çiftçiye benzer. Çünkü öğretmen toprağı işleyen vefalı bir çiftçi gibidir. O bir avuç toprağı öyle bir hale getirir ki o çorak toprağın gübresini verip, bakımını yaptıktan sonra sabırla yeşerecek tohumları bekleyecek. O yeşeren tohumlar da kendilerine yeni topraklar bulacaktır” şeklinde ifade edilmiştir.

Çiftçi matematik öğretmenliğinde ise; “öğretmen çiftçiye benzer. Çünkü çiftçi nasıl bir alanı kendi çabası ile ekip, biçip sonunda ürün elde ediyorsa, öğretmen de böyledir. Eğitim öğretim sürecinde çocukların bir şeyler kazanabilmesi için belli bir emek harcar ve bu süreç içerisinde öğrencileri kontrol ederek sonucunda düzgün bilgili yetişmiş bireyler kazanmaya çalışır. Çiftçi hasat zamanında ürününden sorumluydu öğretmen de öğrencilerini doğru yetişmiş bir şekilde toplum içine bırakmakla yükümlüdür” şeklinde açıklanmıştır.

Güneş metaforu okulöncesi öğretmenliğinde, “öğretmen güneşe benzer. Çünkü güneşsiz bir dünya düşünemeyeceğimiz gibi öğretmensiz de bir toplum düşünmek mümkün değildir. O bizim sevincimiz, hayalimiz, olmak istediğimiz parlak bir yıldızdır. Güneşin dünyayı nasıl aydınlattığını düşünürsek, öğretmenlerin de toplumu ne kadar aydınlattığı, ufkunu genişlettiğini net bir şekilde görebiliriz” şeklinde ifade edilirken, Güneş metaforu sınıf öğretmenliğinde, “öğretmen güneşe benzer. İnsanlar güneşin ışığı ve sıcaklığı ile hayatlarını canlı tutarlar. Güneş ile karanlıklar, belirsizlikler aydınlanır. Yani çocuktaki güzellikleri ortaya çıkarır, ona yol gösterir, onu aydınlatır” şeklinde ifade edilmiştir.

Güneş metaforu matematik öğretmenliğinde ise, “öğretmen güneşe benzer. Çünkü o hep merkezdedir. Ayrıca varlığı ile dünyayı aydınlatıp karanlığı örten güneş, aynı zamanda dünyadaki enerjinin tek kaynağıdır. Öğretmen de bireyin eğitilmesindeki en önemli kaynaklardan bir tanesidir. Böy-

lece dünyadaki karanlıkların üstünü güneş, cahilliklerin üstünü ise öğretmen örte” şeklinde açıklanmıştır.

Mühendis metaforu okulöncesi öğretmenliğinde, “öğretmen mühendise benzer. Çünkü elindeki ham madde ile istediğini yapabilir. Bazen bir tabanca, bazen de bir teleskop. Bir mühendis nasıl bir inşaatı en iyi şekilde planlayıp yapmak isterse, öğretmen de elindeki malzemeyi kullanarak en iyisini yapmaya çalışır. Zaman zaman pencereler koyar, çocukların hayata farklı gözlerle bakmalarını sağlar. Bazen de kapılar ekleyerek onların dışarıya açılmalarına, ufuklarını geliştirmelerine yardımcı olurlar” şeklinde ifade edilirken, mühendis metaforu sınıf öğretmenliğinde, “öğretmen mühendise benzer. Çünkü nasıl ki bir mühendis, yapacağı inşaatın temelini ne kadar sağlam atar, ne kadar kaliteli malzeme kullanırsa yaptığı bina, deprem ve kazalara karşı o oranda dayanıklı olabilir. İşte öğretmen de bir çocuğun eğitiminin ilk basamaklarında ne kadar doğru eğitim verebilirse, öğrenciden de gelecekte o oranda başarılı ve doğru bir insan olmasını bekleyebilir” şeklinde ifade edilmiştir.

Mühendis metaforu matematik öğretmenliğinde ise, “öğretmen mühendise benzer. Bir bina inşa ederken nasıl bir mühendis binanın oluşturulmasında en önemli paya sahipse, öğretmen de öğrencilerin eğitilmesinde çok önemli bir paya sahiptir. Nasıl bir mühendis bir binanın temelinden başlayıp, bitimine kadar yöneten bir kimse ise öğretmen de öğrencilerin bilgi ve beceri temelini atan, onları geleceğe hazırlayan, gerektiğinde onları koruyan kimse” şeklinde açıklanmıştır.

Ressam metaforu okulöncesi öğretmenliğinde, “öğretmen ressam benzer. Çünkü ressam tablosuna ne kadar değer verirse o resim o kadar güzelleşir. Renkleri kullanmasındaki ustalık, çizgilere yön vermesiyle resminin güzel olup olmayacağını belirler. Bir rengi bile yanlış koyması veya bir çizgiyi yanlış çizmesi o tabloda anlatmak istediklerinden onu uzaklaştırır. Ressam yaptığı tablolar sayesinde ünlenir, sevilir ve saygı görür” şeklinde ifade edilirken, Ressam metaforu sınıf öğretmenliğinde “öğretmen ressam benzer. Nasıl ki bir ressam, tual başına geçtiği zaman değişik amaçları varsa, bir öğretmen de göreve başladığında aynı hisleri taşımaktadır. Ressam, tual başına geçtiğinde malzemelerin özelliklerini bilmeli, hepsinin farklı özelliklere sahip olduğunun bilincinde olmalıdır. Öğretmen de öğrencilerinin hepsinin farklı özellik, hazır bulunuşluk ve kişilikte olduğunu bilmelidir” şeklinde ifade edilmiştir.

Ressam metaforu matematik öğretmenliğinde ise “öğretmen ressam benzer. Çünkü ressam bir fırça darbesiyle harikalar yaratabildiği gibi, tabloyu berbat bir şekle de sokabilir. Öğretmenler de böyledir. Öğretmenin tarzı,

yaklaşımı, öğrenciyi motive edebildiği gibi, onu demoralize de edebilir” şeklinde açıklanmıştır.

Yağmur metaforu okulöncesi öğretmenliğinde, “öğretmen yağmura benzer. Çünkü boş kurak toprakları verimli, yeşil birer doğa parçası haline getirir. Düşen her damla toprağa can verir. İşte öğretmenlerin de bizlere kazandırdığı her bilgi, her tutum, her davranış hayatta bize ışık tutup, yol göstermektedir” şeklinde ifade edilirken. Yağmur metaforu sınıf öğretmenliğinde, “öğretmen yağmura benzer. Çünkü öğretmen, yağmurun doğaya can verdiği gibi, çocuklara sevgi ve ilgi verir. Yağmura nasıl ki en çok küçük fidanların ihtiyacı varsa, öğretmene de en çok çocukların ihtiyacı vardır” şeklinde ifade edilmiştir.

Yağmur metaforu Matematik öğretmenliğinde ise, “öğretmen yağmura benzer. Çünkü tek istediği karşılık beklemeden küçük savunmasız fidanların büyüyerek toprağa sıkıca tutunmalarını sağlamaktır. Hayatın zorluklarına ve acımasızlığına karşı onları güçlendirmeye çalışır. Ayır etmez, seçim yapmaz her coğrafyaya ulaşır ve herkes onun gelişini dört gözle bekler. Öğretmen de öğrencilerini ayırt etmez. Her coğrafyaya gider, onları yetiştirir, bilgilendirir” şeklinde açıklanmıştır.

Okulöncesi Öğretmeni, Sınıf Öğretmeni, Matematik Öğretmeni Adaylarının “Öğretmen” Kavramına İlişkin Geliştirdikleri Metaforların Sadece O Anabilim Dallarına Göre Sınıflandırılması

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının “öğretmen” kavramına ilişkin geliştirdikleri metaforların Sadece O Anabilim Dallarına Göre Sınıflandırılması Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3 incelendiğinde öğretmen adaylarının geliştirdikleri metaforlar açısından ana bilim dalları arasında farklılıklar olduğu görülmektedir. Fakat bu farklılıkların genelde öğretmen adaylarının kendi anabilim dallarının özelliklerini yansıtan metaforlar olmadıkları, her ana bilim dalı arasında benzer metafor çeşitlerinin olduğu ortaya çıkmıştır. Sadece Okulöncesi Eğitimi ABD öğrencileri tarafından oluşturulan metaforlar; “ateş böceği, deniz feneri, frekans vericisi, gemi, gökyüzü, ışık kaynağı, kar tanesi, müzisyen, sihirli değnek, taflan ağacı ve zaman”dır. Sadece Sınıf Öğretmenliği Anabilim dalı öğrencileri tarafından oluşturulan metaforlar; “akarsu, âşık, cam ustası, doktor, fırıncı, inci tanesi, kutup yıldızı, maden işçisi, mimar, okyanus, prizma, sarraf, su”dur. Sadece Matematik Öğretmenliği ABD öğrencileri tarafından oluşturulan metaforlar ise; bulut, demirci, fabrika, garson, gemi kaptanı, hakem, hayat, inek, kalem, kalp, otobüs, pusula”dır.

Tablo 3. Öğretmen Adaylarının Öğretmen Kavramına İlişkin Geliştirdikleri Metaforların Sadece O Anabilim Dallarına Göre Sınıflandırılması

Sadece Okulöncesi Eğitimi ABD Metaforları	Sadece Sınıf Öğretmenliği ABD Metaforları	Sadece Matematik Öğretmenliği ABD Metaforları
Ateş böceği Deniz feneri Frekans vericisi Gemi Gökyüzü Işık kaynağı Kar tanesi Müzisyen Sihirli değnek Taflan ağacı Zaman	Akarsu Aşık Cam ustası Doktor Fırıncı İnci tanesi Kutup yıldızı Maden işçisi Mimar Okyanus Prizma Sarraf Su	Bulut Demirci Fabrika Garson Gemi kaptanı Hakem Hayat İnek Kalem Kalp Otobüs Pusulula

Okulöncesi öğretmenliğinde, diğer öğretmenliklerden farklı olarak daha çok oyun ve hikaye anlatımına dayalı ve bilişsel süreçlerden çok duyuşsal süreçleri içeren bir öğretmenlik anlayışı hakimdir. Okulöncesi öğretmen adaylarının geliştirdikleri metaforlara bakıldığında bu süreci bazı metaforlara yansıttıkları görülürken birçok metafora ise bu duruma rastlanmamıştır. Örneğin öğretmen adaylarından bir tanesi; öğretmen kavramını ateş böceği ile metaforlaştırmış ve şu şekilde ifade etmiştir: “öğretmen ateş böceği gibidir. Çünkü ateş böceği gibi etrafına ışık saçar. Öğrenciler okul ile tanıştıkları zaman, öğretmen onlar için bir model olur. Hayatlarının sonuna kadar kişilik, deneyim, ahlaki yönden yol gösterici ve ışık kaynağı olarak gördükleri kişi öğretmenleridir. Öğretmen eşsiz kişiliği ile onların hayatlarında yön bulmalarına ve hayata farklı bir gözle bakabilmelerine yardımcı olur. Okulöncesi öğretmen adaylarından bir başkası ise öğretmenliği sihirli bir değnek olarak metaforlaştırmıştır; “öğretmen sihirli değnek gibidir. Çünkü sihirli değneklerin sınırsız sayıda dilek hakkı vardır. Yani sınırsız sayıda dileğini gerçekleştirebilir. Ancak dilekler de çeşitlidir. İyi dilekler ya da kötü dilekler. Öğretmen dileğini hangi yönde kullanırsa o andan itibaren olaylar, durumlar, davranışlar o şekilde şekillenecektir. Dileklerin gerçekleşmesi için hep iyi olanı seçmesi gerekir” şeklinde metaforunu açıklamıştır.

Sadece sınıf öğretmenliği öğretmen adayları tarafından geliştirilen metaforlara örnek olarak, bir öğretmen adayı; “öğretmen prizma gibidir. Çünkü bir prizma gelen güneş ışığını farklı renklere ayırıp, ortamı renklendirir. Aslında bu ışıkların özü aynıdır. Bir öğretmen de mevcut bilgiyi değişik

şekillerde ifade ederek öğrenciye aktarır. Buradaki prizmadan yansıyan her ışık, öğretmenin bilgiyi aktarmada kullandığı değişik yöntem ve teknikleri ifade eder”. Başka bir sınıf öğretmeni adayı ise; “öğretmen cam ustası gibidir. Çünkü; öğretmenler kum taneciklerini emekleri ile cam haline dönüştüren cam ustalarına benzer. Onları özenle, ilgiyle şekillendirmeye çalışırlar. Her birine farklı bir anlam yüklerler. Her zaman en iyiye, daha iyi bir sonuca ulaşmak için cam ustasının eserlerinin ne kadar çok yerde, paha biçilmez bir hal aldığını görünce sevinmesi gibi, öğretmen de öğrencilerinin birçok gelişimsel yönüyle yeterli ve olgun olmasını görmesi büyük bir mutluluktur” şeklinde metaforunu açıklamıştır.

Sadece Matematik öğretmenliği öğretmen adayları tarafından geliştirilen metaforlara örnek olarak, bir öğretmen adayı; “ öğretmen demirci gibidir. Zordur soğuk demiri bir şekle sokmak. Önce ısıtmak gerekir demiri, o kadar çok ısıtmalı ki erimeli. Ona istediğimiz şekli verebilmek için. Akışkan hale gelmeli, gitmesini istediğimiz yere doğru akmalı. Hazırladığımız kabın şeklini almalı. Yapmak istediğimiz şeye dönüşebilmesi için. Ama dayanabilmeli ateşin sıcaklığına, yapacağın her şeyin uğruna. İşin sonundaki güzelliği alacağı hazzı düşünerek katlanabilmeli her türlü acıya. Her şey bittiğinde çektiği sıkıntılardan hiçbiri gelmemeli aklına. İşte o zaman öğretmen olunur bu dünyada. Başka bir Matematik öğretmeni adayı ise; “öğretmen kalem gibidir. Dokunduğu her sayfada küçükte olsa büyük de olsa mutlaka bir iz bırakır” şeklinde metaforunu açıklamıştır.

Kız ve Erkek Öğretmen Adaylarının Geliştirdikleri Metaforlar

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının “öğretmen” kavramına ilişkin geliştirdikleri metaforların sayısı ve yüzdesi cinsiyete göre tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4 incelendiğinde araştırmaya katılan 74 kız öğretmen adayının “öğretmen” kavramına ilişkin 42 farklı metafor geliştirdikleri, 31 erkek öğretmen adayının ise 21 farklı metafor geliştirdikleri görülmüştür. 10 metafor ise her iki öğretmen grubu tarafından geliştirilmiştir.

Kız öğretmen adayları erkek öğretmen adaylarından farklı olarak 32 adet metafor geliştirmişlerdir. Bu metaforlar; “akarsu, aşçı, ateş böceği, cam ustası, deniz feneri, ebeveyn, frekans vericisi, fırıncı, garson, gemi, gökyüzü, ışık kaynağı, inci tanesi, kalem, kalp, kar tanesi, kitap, kutup yıldızı, maden işçisi, mimar, mum, müzisyen, okyanus, prizma, pusula, sanatçı, sihirli değnek, taflan ağacı, toprak, trafik işareti, yönetmen ve zaman”dır.

Erkek öğretmen adayları ise kız öğretmen adaylarından farklı olarak 11 metafor geliştirmişlerdir. Bu metaforlar; “aşık, bulut, demirci, doktor, fabrika, gemi kaptanı, hakem, hayat, inek, sarraf, ve su” dur.

Tablo 4. Öğretmen Adaylarının Öğretmen Kavramına İlişkin Geliştirdikleri Metaforların Cinsiyete Göre, Öğrenci Sayıları ve Yüzdesi (Alfabetik Sıraya Göre)

Metafor Kodu	Metafor Adı	Kız Öğretmen Adayları		Erkek Öğretmen Adayları		Toplam N	Toplam %
		f	%	f	%		
1	Ağaç	3	2,86	2	1,90	5	4,76
2	Akarsu	1	0,95	-	-	1	0,95
3	Aşçı	4	3,81	-	-	4	3,81
4	Aşık	-	-	1	0,95	1	0,95
5	Ateş böceği	1	0,95	-	-	1	0,95
6	Bahçıvan	4	3,81	4	3,81	8	7,62
7	Bulut	-	-	1	0,95	1	0,95
8	Cam ustası	1	0,95	-	-	1	0,95
9	Çiftçi	2	1,90	1	0,95	3	2,86
10	Demirci	-	-	1	0,95	1	0,95
11	Deniz feneri	1	0,95	-	-	1	0,95
12	Doktor	-	-	1	0,95	1	0,95
13	Ebeveyn	2	1,90	-	-	2	1,90
14	Fabrika	-	-	2	1,90	2	1,90
15	Frekans vericisi	1	0,95	-	-	1	0,95
16	Fırıncı	1	0,95	-	-	1	0,95
17	Garson	1	0,95	-	-	1	0,95
18	Gemi	1	0,95	-	-	1	0,95
19	Gemi kaptanı	-	-	1	0,95	1	0,95
20	Gökyüzü	1	0,95	-	-	1	0,95
21	Güneş	8	7,62	3	2,86	11	10,48
22	Hakem	-	-	1	0,95	1	0,95
23	Hayat	-	-	1	0,95	1	0,95
24	Işık kaynağı	1	0,95	-	-	1	0,95
25	İnci tanesi	1	0,95	-	-	1	0,95
26	İnek	-	-	1	0,95	1	0,95
27	Kalem	1	0,95	-	-	1	0,95
28	Kalp	1	0,95	-	-	1	0,95
29	Kar tanesi	1	0,95	-	-	1	0,95
30	Kitap	4	3,81	-	-	4	3,81
31	Kutup yıldızı	1	0,95	-	-	1	0,95
32	Maden işçisi	1	0,95	-	-	1	0,95
33	Marangoz	2	1,90	1	0,95	3	2,86
34	Mimar	1	0,95	-	-	1	0,95
35	Mum	3	2,86	-	-	3	2,86
36	Mühendis	3	2,86	1	0,95	4	3,81
37	Müziyen	1	0,95	-	-	1	0,95
38	Okyanus	1	0,95	-	-	1	0,95

39	Otobüs	1 0,95	1 0,95	2	1,90
40	Prizma	1 0,95	-	1	0,95
41	Pusula	1 0,95	-	1	0,95
42	Ressam	3 2,86	2 1,90	5	4,76
43	Sanatçı	2 1,90	-	2	1,90
44	Sarraf	-	1 0,95	1	0,95
45	Su	-	1 0,95	1	0,95
46	Sihirli değnek	1 0,95	-	1	0,95
47	Taflan ağacı	1 0,95	-	1	0,95
48	Terzi	1 0,95	1 0,95	2	1,90
49	Toprak	2 1,90	-	2	1,90
50	Trafik işareti	3 2,86	-	3	2,86
51	Yağmur	1 0,95	3 2,86	4	3,81
52	Yönetmen	2 1,90	-	2	1,90
53	Zaman	1 0,95	-	1	0,95
	Toplam	74 100	31 100	105	100

Daha çok erkeklerin ilgi duyduğu futbol ile ilgili bir kavram olan “hakem” metaforu, daha çok kas gücü gerektiren bir meslek olan demirci, toplumlarda daha çok erkeklerin yaptığı meslek olan gemi kaptanının sadece erkek öğretmen adaylarında görülmesi dışında, her iki gruptaki öğretmen adaylarının geliştirdikleri metaforlar incelendiğinde genelde cinsiyete dayalı farklı metaforların oluşmadığı görülmektedir. Bu durum, birçok meslek grubunun artık hem bayanlar hem de erkekler tarafından yapıyor olmasından da kaynaklanmış olabilir.

Her iki cinsiyetteki öğretmen adayları tarafından geliştirilen metaforlar; “ağaç, bahçıvan, çiftçi, güneş, marangoz, mühendis, otobüs, ressam, terzi ve yağmur” dur.

5. SONUÇ

Bu araştırmada çalışma hayatına başlamadan önce hizmet öncesindeki son yıllarını geçiren ve dört yıl boyunca öğretmenlik mesleği ile ilgili eğitim alan eğitim fakültesi son sınıf öğrencilerinin öğretmen kavramına ilişkin geliştirdikleri metaforlar, branşlara göre ve cinsiyete bağlı olarak incelenmiştir. Araştırma sonucunda farklı üniversite ve farklı seviyede öğretmen adaylarının geliştirdikleri öğretmen metaforlarının benzerlik gösterdiği de ayrıca görülmüştür. Saban (2004)’ın yaptığı araştırmada (Giriş düzeyindeki sınıf öğretmeni adaylarının öğretmen kavramına ilişkin ileri sürdükleri metaforlar) ortaya çıkan birçok öğretmen metaforu bu araştırmada da görülmüştür.

Benzer bir çalışmada Kılıç ve diğ. (2004) “öğretmen ve öğrenci ilişkisi neye benzer” sorusuna cevap aramışlar ve araştırma sonucunda, öğretmenlerin geliştirdikleri metaforlara dayanarak, öğretmenlerin kendilerini; yol gösterici, şekillendirici, üretici, yönlendirici, tamamlayıcı, birleştirici, eğitici, model olucu, aydınlatıcı olarak görmekte olduklarını ortaya koymuşlardır. Bu noktada öğretmenlerin geliştirdikleri metaforlar ile yapılan çalışmada ortaya çıkan metaforların (kaptan, güneş,

kutup yıldızı, toprak, su, terzi, yağmur, bahçıvan, ağaç, mimar, bulut, kalem) benzerlik gösterdikleri görülmektedir.

Cook-Sather (2003)'ın yaptığı çalışmada ise öğretmen kavramına ilişkin bugüne kadar yapılan araştırmaların birçoğunda ortak olarak görülen metaforlardan bazıları şunlardır: “bilim adamı, araştırmacı, heykeltıraş, sanatçı, teknik direktör, yönetici, bahçıvan, dişçi”. Mevcut araştırmada ortaya çıkan metaforlar içerisinde de bu öğretmen metaforları göze çarpmaktadır. Bu durum, öğretmenlik mesleğini algılamada evrensel bir bakış açısının olduğunu da ayrıca göstermiştir. Toplumların gelişmişlik düzeyi, kültürleri, vb. birçok özelliği farklı olsa da öğretmene ve öğretmenlik mesleğine bakış açısı, birçok ortak özellik göstermektedir.

Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının geliştirdikleri öğretmen metaforlarında branşlara göre ve cinsiyete göre ise sistematik bir farklılık gözlenmemiştir. Fakat çalışma grubunun çok daha fazla olacağı çalışmalarda bu durumun çeşitli araştırmalarla kontrol edilmesi de araştırmacılara önerilmektedir.

6. KAYNAKÇA

- Cook-Sather, A. (2003). Movements of Mind: The Matrix, Metaphors, and Reimagining Education. *Teachers College Record*, 105 : (6), 946–977.
- Çelikten, M. (2006). Kültür ve Öğretmen Metaforları. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21:(2), 269–283
- De Guerrero, M. C. M., Villamil, O. S. (2001). *Metaphor Analysis in Second Language Instruction: A Sociocultural Perspective*, Educational Resource Information Center, ERIC: EJ609845. S. 3
- Ekiz, D. (2003). *Sınıf Öğretmeni Adaylarının Öğretmen Eğitimindeki Modeller Hakkında Düşünceleri*. Milli Eğitim Dergisi, 158, 146-160.
- Günay Beşkardeş, S. (2007). *Üstün Zekâlı ve Özel Yetenekli Öğrencilerin Yabancı Dil (İngilizce) Öğretiminde Metafor Sisteminin Uygulanması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güzel Stichert, E. (2005). *Preservice Science Teachers Perception of Profession with Metaphorical Images and Reasons of Choosing Teaching as a Profession*. A Thesis Submitted to the Graduate School of Natural and Applied Sciences of Middle East Technical University.
- Kılıç, M., Kaya, A., Yıldırım, N., Genç, G. (2004). *Eğitimci Gözüyle Öğretmen ve Öğrenci*. XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, 6-9 Temmuz 2004 İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Malatya.
- Lakoff, G., Johnson, M. (1980). *Conceptual Metaphor in Everyday Language*. The Journal of Philosophy, 77 : (8), 453-486.

-
- Lakoff, G. (1992). *The Contemporary Theory of Metaphor. To Appear in Ortony, Andrew (ed.) Metaphor and Thought (2nd edition)*, Cambridge University Pres.
- Parsons S. C., Brown P. U., Worley V. (2004). A Metaphor Analysis of Preservice Teachers' Reflective Writings About Diversity. *Curriculum and Teaching Dialogue*, 6 : (1), 49-58
- Saban, A. (2004). "Giriş Düzeyindeki Sınıf Öğretmeni Adaylarının "Öğretmen" Kavramına İlişkin İleri Sürdükleri Metaforlar" *Gazi Üniversitesi Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. Bahar, Cilt 2, Sayı 2, Ankara
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (1999). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- <<http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=veritbn&kelimesec=246730>> (08.03.2009)

* * * *